

DA LI GETIJEVSKI PROTIVPRIMJERI POBIJAJU STANDARDNU DEFINICIJU ZNANJA?

— PRILOG TALBERGOVOJ KRITICI

JANA KRSTIĆ
Filozofski fakultet,
Univerzitet u Nišu
janakrstic73@gmail.com

Getijevski protivprimeri

Kada kažemo „getijevski protivprimeri” referišemo se na skup protivprimera tezi da je znanje istinito opravdano verovanje. O čemu se tu zapravo radi? Prema standardnoj definiciji znanja, postoje tri nužna i dovoljna uslova za osobu S da zna neku propoziciju p : potrebno je da S veruje da p (negde umesto „veruje” nailazimo i na „prihvata”), da je p istinito i da S ima opravdanja da veruje da p .¹ Ovu je definiciju Getije [Edmund L. Gettier] problematizovao tako što je ukazivao na to da možemo imati istinito opravdano verovanje bez znanja te da navedeni uslovi nisu i dovoljni uslovi. Ukratko ću obrazložiti kako Getije brani svoju tvrdnju. Na samom početku, Getijeu je važno da imamo dve stvari na umu. Prva je da možemo imati opravdanja da verujemo u nešto što je neistinito. Druga stvar je da za svaku propoziciju p u koju osoba S ima opravdano verovanje, ako p implicira q , S ima prava da dedukuje q iz p i prihvati q kao rezultat dedukcije te samim tim i kao tvrdnju u koju takođe ima opravdano verovanje. Ove su dve premise Getijeu nužne kako bi konstruisao svoje protivprimere i na prvi pogled izgledaju intuitivno, ali pogledajmo šta iz njih sledi.

Slučaj 1. Smit i Džons aplicirali su za isti posao. Smit ima opravdano verovanje u sledeću tvrdnju d^2 : Džons je čovek koji će dobiti posao i Džons ima deset novčića u džepu. Smitova opravdanja za ovu tvrdnju su sledeća: Čuo je šefa kako izgovara da će Džons dobiti posao i izbrojao je novčiće u Džonsovom džepu. Na osnovu toga, Smit dedukuje stav e iz stava d : Čovek koji će dobiti posao ima deset novčića u džepu. Međutim, ono što Smit ne zna je da će zapravo on dobiti posao i da slučajno i on ima deset novčića u džepu, tako da stav e koji

1 Usp. Erl, Vilijem Džejms, *Uvod u filozofiju*, Dereta, Beograd, 2005., str. 34.

2 Usp. Ovu tvrdnju označićemo slovom (d) radi praktičnosti referisanja na Getijeov tekst jer se u njegovom tekstu ova propozicija pojavljuje sa tom oznakom.

sledi iz d biva istinit, uprkos neistinitosti d -a. Na osnovu premisa koje je Getije postavio, ova dedukcija je dozvoljena i mi možemo da prihvatimo e i da kažemo kako imamo opravdano verovanje u e koje je pritom istinito. Ipak, ne možemo reći da imamo znanje.

Slučaj 2. Smit ima opravdanja da veruje da Džons poseduje automobil marke *Ford*, zato što ga je viđao u vožnji i viđao je taj automobil u njegovoj garaži. Pored toga, Smit ima prijatelja Brauna u čiju trenutnu lokaciju nije upućen, ali ima prava na sledeće tri tvrdnje: g – Džons poseduje *Ford*-a ili je Braun u Bostonu, h – Džons poseduje *Ford*-a ili je Braun u Barseloni, i – Džons poseduje *Ford*-a ili je Braun u Brestu. Ispostavlja se da Džons zapravo ne poseduje *Ford*, ali se slučajno dogodilo da je Braun u Barseloni. Samim tim, disjunkcija h je istinita i Smit ima opravdano verovanje u njenu istinitost, a zato jer opravdano veruje u tvrdnju da Džon poseduje *Ford*. U tom slučaju Getije takođe zaključuje da ne možemo da tvrdimo da imamo znanje.³

Talbergova odbrana standardne definicije znanja

Talberg [Irving Thalberg] nema problem sa prvim načelom, tj. sa prvom Getijeovom pretpostavkom. Ono što Talberg osporava je Getijeova druga pretpostavka, iliti načelo deduktivnosti za opravdanje (NDO)⁴. Šta tačno Talberg prigovara ovom deduktivnom koraku koji je Getijeu nužan za konstruisanje protivprimera? Ono što Getije zapravo radi transformacija je dokazne građe s jednog stava u koji imamo opravdano verovanje, ali nije istinit, na drugi stav koji iz prvog stava sledi. Stav koji smo dobili slučajno je istinit, a s obzirom na transformaciju dokazne građe s neistinitog stava, u taj stav imamo i opravdano verovanje. Tako dolazimo do istinitog opravdanog verovanja koje, kako Getije kaže, a Talberg se slaže, nije znanje. Međutim, da li imamo prava na NDO? Talberg kaže ne, a evo kako brani tu tezu.

Slučaj 1. Već i samu tvrdnju d Talberg uzima za problematičnu. Smit je izbrojao novčiće u Džonsovom džepu i video da ih ima deset. Smit je čuo od poslodavca da će Džons dobiti posao. Dakle, Smit ima evidenciju za dve različite tvrdnje: (1) Džons će dobiti posao. (2) Džons ima deset novčića u džepu. Getije ne odvajava ova dva konjunkta, već odmah tvrdi konjunkciju. Evo zašto Talberg insistira na odvajanju: Zamislimo da treba da se kladimo na neku od tvrdnji (1), (2) ili na tvrdnju d . Nama je u interesu da se kladimo na onu tvrdnju za koju je najveća verovatnoća da bude istinita. Samim tim tvrdnja d kao konjunkcija između tvrdnji (1) i (2) nosiće najmanju verovatnoću za istinitost, s obzirom na to

3 Usp. Gettier, Edmund L., „Is justified truth belief knowledge?“, *Analysis*, Vol. 23, No. 6, 1963., str. 121–123.

4 Usp. Thalberg, Irving, „U obranu opravdanoga istinitog vjerovanja“, u: Čuljak, Zvonimir (ur.): *Vjerovanje, opravdanje i znanje: suvremen teorije znanja i epistemičkoga opravdanja*, Ibis grafika, Zagreb, 2003., str. 57.

da konjunkcija uvek uzima najmanju vrednost. Baš zbog toga, konjunkcija *d* će nositi onu verovatnoću koju nosi najmanje verovatna tvrdnja. Primer sa kockom tu je da nam demonstrira kako bismo u bilo kojoj životnoj situaciji bili oprezni sa verovatnoćama, pogotovo kada je u pitanju gubitak nečega. Ako smo tako oprezni sa kockanjem gde je u pitanju samo materijalni gubitak, zašto ne bismo bili barem podjednako oprezni sa znanjem? Problem postaje još veći kada Getije pravi još jedan korak do tvrdnje *e*. Naime, nakon što smo povećali opasnost za grešku konjunktivnom tvrdnjom, tu konjunktivnu tvrdnju oslabljujemo i od singularnog pravimo egzistencijalni sud. Tako naše šanse za dobitak postaju veće jer sud *e* nije istinit samo kad Džons dobije posao i ima deset novčića u džepu, već kad bilo ko, onaj koji dobije posao ima deset novčića u džepu. Talberg tvrdi da Smit nema dokaznu građu za ovaj sud. Njegova dokazna građa odnosi se na singularni sud, a ne na njegovu kako Talberg kaže: „univerzalnu varijantu”⁵.

Jedini način na koji bi dokazna građa smela da se prenosi sa suda *d* na sledeći sud bio bi, recimo, ovaj sud: Čovek za kojeg je šef rekao da će dobiti posao ima deset novčića u džepu. Tako ne ostavljamo mogućnost za istinitost suda iz nekih drugih razloga, već samo iz razloga koji konstruišu dokaznu građu za date sudove.

Ovaj Talbergov argument pokušaću da pojačam pozivajući se na maksime koje je Grajs uveo braneći teoriju konverzacijske implikature.⁶ Važno je napomenuti da Grajs nije imao nameru da brani ili napada getijevske protivpremere, niti je njegov rad na bilo koji način referisao na getijevske probleme. Ipak, smatram da je poenta Grajsove odbrane materijalne implikacije u ovom radu važna i za nas ovde te da je razlog zbog kojeg Grajs brani materijalnu implikaciju kao kondicional prirodnog jezika gotovo isti kao i Talbergov razlog za napad getijevskih protivprimera. Njihovi se razlozi pozivaju na samu funkciju konverzacije. Kada razgovaramo, tj. razmenjujemo tvrdnje, cilj je tog razgovora sporazum sa drugim ljudima. Samim tim, nama ne ide u prilog da druge zbunjujemo korišćenjem jačih ili slabijih tvrdnji od onih koje imamo. Uzmimo za primer uvođenje disjunkcije uz tvrdnju u čiju istinitost verujemo, a samim tim, preći ćemo na Slučaj 2. Ako imamo dokaznu građu za jednu tvrdnju, ono što želimo da tvrdimo biće ta tvrdnja. Uvođenje disjunkcije, koliko god logički validno ono bilo, nama nije u interesu. To je i svrha Grajsovih maksima, sprečavanje konstruisanja tvrdnji koje tvrde više nego što „imamo prava” da tvrdimo.⁷ Na

5 Isto, str. 59. Kada kaže „univerzalni sud” Talberg zapravo misli na egzistencijalni, kakav je i dat kod Getijea. Ovu sintagmu koristi kako bi istakao činjenicu da sud *e* može da se odnosi na bilo kojeg čoveka iz skupa ljudi.

6 Grice, Paul, *Studies in the Way of Words*, Harvard University Press, Cambridge/London, 1991., str. 26–40.

7 Evo neke od maksima: 1. Daj što više informacija. 2. Pričaj relevantne stvari. 3. Izbegavaj dvoznač-

primer, ako znamo da se telefon nalazi u dnevnoj sobi, onda nećemo osobi koja nas pita gde se telefon nalazi kazati kako se on nalazi ili u dnevnoj sobi ili u hodniku. Takva tvrdnja izgubila bi informativnu vrednost koju može da ima, a to i jeste svrha naše konverzacije – da dajemo najpreciznije moguće informacije. Dodavanje disjunkcije ne bi oštetilo samo našu informativnu vrednost, već i našu preciznost u govoru jer će osoba kojoj izgovaramo ovu disjunkciju pretpostaviti da mi ne znamo gde se tačno telefon nalazi, dok mi to zapravo znamo. Na osnovu Grajsovih maksima, konstruisanje ovakvih disjunkcija dozvoljeno je samo u slučajevima kada tako nešto neka igra od nas zahteva. Deca se često igraju tih igrica u kojima jedna osoba sakrije predmet i drugima izgovara istinite tvrdnje koje su namerno neprecizne, ali na osnovu kojih je moguće nagađati mesto na kojem je predmet sakriven. Dakle, ja smem izgovoriti tvrdnju da je telefon u hodniku ili u dnevnoj sobi samo kada osoba kojoj to izgovaram zna da se igramo igrice u kojoj ona treba da nagađa gde je telefon i da ja znam da je na jednoj od tih lokacija. Tako ja tu osobu ne ostavljam u zabludi o svom znanju gde se telefon nalazi jer ona zna da ja znam na kojoj je lokaciji i da namerno tvrdim disjunkciju te samim tim ne kršim maksimu o preciznosti govora.

Ovaj argument o zabrani uvođenja disjunkcije samo zbog logičke mogućnosti usled kršenja maksima i samim tim remećenja informativne vrednosti i svrhe konverzacije, Talberg nije pominjao u vezi Slučaja 2. Primetićemo da je jednu verziju ovakvog argumenta upotrebio napadajući Slučaj 1. Mi smo ga ovde upotrebili i za Slučaj 2. kako bismo pojačali njegove argumente. Evo kako Talberg objašnjava neadekvatnost primene NDO-a i u Slučaju 2.

Ovde će Talberg opet konstruisati analogiju sa kockanjem. Zamislimo da nam je dozvoljeno uvođenje bilo kojih disjunkcija prilikom kockanja. U tom slučaju mogli bismo da stavimo tvrdnju f u dve različite disjunkcije. Prvo bismo mogli da tvrdimo f ili p gde je p bilo koji sud, a drugo bismo mogli da tvrdimo f ili $\neg p$. Kakvu god dokaznu građu imali za f , nijedan kladioničar nam ne bi dozvolio da se kladimo na obe tvrdnje u isto vreme jer bismo bez obzira na f dobili okladu. Baš iz tog razloga, trebalo bi da nam bude zabranjeno da konstruišemo disjunktivne tvrdnje kad imamo dokaznu građu samo za jedan od disjunktka. Pored toga, u ovom primeru prilično je jasno da dokazna građa koju smo imali za konstruisanje tvrdnje f uopšte nije opravdanje za znanje o tvrdnji h koja se ispostavlja istinitom. No, to po strani. Ovaj Talbergov originalni argument možemo koristiti kao dodatni argument protiv Slučaja 2. jer samo dodatno razjašnjava posledice nepoštovanja Grajsovih maksima te zbog njih ukazuje na razloge za izbegavanje ovakvih konkluzija.

Na samom kraju svog teksta Talberg zaključuje:

„U oba slučaja, međutim, njegov nas je napad prisilio pojasniti šta podrazumevamo pod opravdanjem. Posebice, stekli smo uvid da opravdanje za prihvaćanje nekog suda nije uvijek prenosivo na sudove koje on povlači.”⁸

Getijevski protivprimeri ne pokazuju na adekvatan način razlog zašto standardna definicija znanja nije potpuna, tj. da opravdano istinito verovanje jeste nužan, ali ne i dovoljan uslov za znanje, ali pokazuju da nam je potrebno jasnije određenje pojma „opravdanje” u toj definiciji. Ipak, ni Talberg ne pokazuje da opravdano istinito verovanje jeste znanje, iako to pominje u par navrata. Ja ovde tako nešto ne zaključujem.

LITERATURA

Erl, V. Dž. (2005): *Uvod u filozofiju*, Beograd: Dereta.

Gettier, E. L. (1963): „Is Justified Truth Belief Knowledge?”, *Analysis*, Vol. 23, No. 6, str. 121–123.

Grice, P. (1991): *Studies in the Way of Words*, Cambridge, London: Harvard University Press.

Thalberg, I. (2003): „U obranu opravdanog istinitog vjerovanja”, u: Čuljak, Z. (ur.): *Vjerovanje, opravdanje i znanje: suvremene teorije znanja i epistemičkoga opravdanja*, Zagreb: Ibis grafika.

---

⁸ Thalberg, „U obranu opravdanoga istinitog vjerovanja”, str. 62.

***„U oba slučaja, međutim,
njegov nas je napad
prisilio pojasniti šta
podrazumevamo pod
opravdanjem.”***

IRVING THALBERG